

Grote Bickersstraat 74
1013 KS Amsterdam

Postbus 247
1000 AE Amsterdam

t 020 522 54 44
f 020 522 53 33
e info@tns-nipo.com
www.tns-nipo.com

Political & Social

Rapport

Evaluatie kiesproces gemeenteraadsverkiezingen 2010

Inhoud

	Inleiding	2
1	Gemeenten en voorzitters stembureaus	3
1.1	Identificatieplicht	3
1.1.1	Geweigerd door niet beschikken over identificatie	3
1.1.2	Klachten	5
1.2	Instructie van de procedures	5
1.2.1	Digitale instructie	5
1.2.2	Instructiefilm	6
1.3	Het proces-verbaal	7
1.4	Tijdstip uitslag bekend	9
2	Kiezersonderzoek	11
2.1	Stemmen in een willekeurig stemlokaal	11
2.2	Identificatieplicht	11
2.3	Mogelijkheid tot het verkrijgen van een vervangende stempas	11
2.4	Kopie identificatie bij stemmen bij volmacht	12
3	Duur tellingen	13
	Bijlagen	
	Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording	

Inleiding

In dit rapport beschrijven wij de eerste uitkomsten van het evaluatieonderzoek van de gemeenteraadsverkiezingen die op 3 maart 2010 in Nederland werden gehouden. TNS NIPO voerde dit onderzoek uit in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Het onderzoek bestond uit vijf delen:

- een onderzoek onder de gemeenten die deelnamen aan de gemeenteraadsverkiezingen.
- een onderzoek onder de voorzitters van de stembureaus.
- een onderzoek onder kiesgerechtigden.
- een registratie van de duur van het tellen van de stemmen bij de stembureaus na afloop van de verkiezingen.
- een registratie van de toegankelijkheid van de stembureaus voor kiezers met een lichamelijke beperking.

In dit rapport gaan we in op de eerste vier onderzoeken. Dit is een eerste, beknopte rapportage. De volledige rapportage volgt later dit jaar.

In hoofdstuk 1 behandelen wij de uitkomsten van het onderzoek onder gemeenten en voorzitters van stembureaus. De onderwerpen die in dit hoofdstuk aan de orde zullen komen zijn: de identificatieplicht, de instructie die door het ministerie van BZK is verstrekt aan gemeenten en via hen aan de voorzitters van de stembureaus en het proces-verbaal.

In hoofdstuk 2 worden de uitkomsten van het onderzoek onder kiesgerechtigden beschreven. De onderwerpen in dit hoofdstuk zijn: de mogelijkheid tot stemmen in een willekeurig stemlokaal, de identificatieplicht bij het stemmen, de mogelijkheid tot het verkrijgen van een vervangende stempas en de verplichting om een kopie van een identificatiebewijs te kunnen tonen indien men gevolmachtigd is.

In hoofdstuk 3 geven we een korte beschrijving van de duur van het tellen.

1 Gemeenten en voorzitters stembureaus

In dit hoofdstuk gaan we in op de volgende onderwerpen:

- de identificatieplicht.
- gebruik van de instructies door de voorzitters van de stembureaus.
- het nieuwe proces-verbaal.
- het tijdstip van de uitslagen.

1.1 Identificatieplicht

1.1.1 Geweigerd door niet beschikken over identificatie

Sinds de verkiezingen voor het Europese Parlement in juni 2009 zijn kiesgerechtigden verplicht om zich te identificeren om te kunnen stemmen. Aan de voorzitters van de stembureaus is gevraagd aan te geven of en zo ja hoeveel kiezers zich hebben gemeld zonder geldige identificatie. Bij een meerderheid van de stembureaus (85%) zijn mensen op komen dagen zonder (geldige) identificatie. Per stembureau hebben zich gemiddeld 5,9 mensen gemeld zonder identificatie¹. Als we uitgaan van 10.000 stembureaus in Nederland gaat het hier om rond de 59.000 kiesgerechtigden.

De voorzitters hebben ook gemeld dat circa de helft van deze mensen later is teruggekeerd met een geldig identiteitsbewijs (gemiddeld 3 per stembureau). Dat zou betekenen dat in totaal dus rond de 30.000 mensen in Nederland niet hebben gestemd omdat zij geen identiteitsbewijs konden tonen. Hierbij moet de kanttekening gemaakt worden dat dit mogelijk een overschatting is. Het is goed mogelijk dat mensen later bij een ander stembureau zijn gaan stemmen, na hun id-bewijs gehaald te hebben. Dit is echter via dit onderzoek niet te achterhalen.

De stembureauvoorzitters rapporteren ook dat per stembureau er gemiddeld 4,4 volmachtstemmen zijn geweigerd wegens het ontbreken van een kopie van het id-bewijs van de volmachtgever. Uitgaande van 10.000 stembureaus in Nederland gaat het hier om ongeveer 44.000 kiesgerechtigden in Nederland. Of deze kiezers uiteindelijk nog wel hun stem hebben kunnen uitbrengen, bijvoorbeeld in persoon of omdat ze alsnog een kopie van hun volmacht hebben meegegeven, is onbekend.

In tabel 1 is weergegeven welk percentage van de stembureauvoorzitters heeft gemeld dat 0, 1-5, 6-10, etc. kiezers zich hebben gemeld zonder geldige identificatie. In de tweede kolom van tabel 1 staan deze percentages voor de kiezers die een volmachtstem wilden uitbrengen zonder kopie van een geldig identiteitsbewijs. In deze tabel is geen rekening gehouden met kiezers die zijn teruggekeerd. In tabel 2 is te zien welk percentage van de stembureauvoorzitters melding maakt van teruggekeerde kiezers.

¹ Cijfers zijn afgerond tot een cijfer achter de komma. Cijfers zijn een benadering omdat respondenten ook vaak een afgerond getal hebben ingevuld.

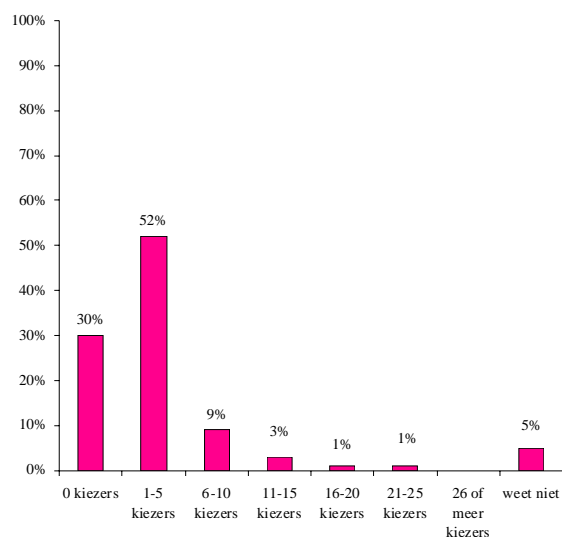
Een ruime meerderheid van de voorzitters van de stembureaus (85%) is van mening dat het controleren van het identificatiebewijs en de stempas geen negatieve invloed heeft gehad op het efficiënte verloop van de verkiezingen.

1 | Percentage kiesgerechtigden dat bij een stembureau verscheen zonder geldig identiteitsbewijs (inclusief degenen die later terug zijn gekomen)

	Kiesgerechtigden zonder ID	Gevolmachtigden zonder kopie van ID
0	16%	18%
1-5	48%	55%
6-10	20%	15%
11-15	7%	4%
16-20	3%	2%
21-25	2%	1%
26 of meer	2%	1%
Weet niet / onbekend	3%	4%

Basis: stembureaus (n=2579)

2 | Percentages teruggekomen kiesgerechtigden die eerder geweigerd waren vanwege het niet kunnen tonen van een identiteitsbewijs (per stembureau).

Basis: stembureaus waar kiesgerechtigden geweigerd zijn omdat zij geen identiteitsbewijs konden tonen (n=2156) Bron: TNS NIPO, 2010

1.1.2 Klachten

Het weigeren van kiesgerechtigden omdat ze zich niet kunnen identificeren kan leiden tot klachten van kiesgerechtigden. Deze klachten moeten worden opgenomen in het proces-verbaal. Bij één op de tien stembureaus (9%) zijn er klachten over de identificatieplicht opgenomen in het proces-verbaal. 62% van de gemeenten heeft klachten over de identificatieplicht ontvangen via het proces-verbaal. Dit verschil is verklaarbaar, aangezien er meerdere stembureaus per gemeente zijn (gemiddeld 24 stembureaus per gemeente).

Gemiddeld was het aantal klachten per stembureau 0,7 en het aantal klachten per gemeente 18,4. Het totaal aantal klachten in Nederland ligt (uitgaande van 10.000 stembureaus in Nederland) op ongeveer 7000. Daarnaast werd nog eens bij een op de twintig stembureaus (6%) een klacht opgenomen betreffende het weigeren van een gevolmachtigde.

3 | Klachten over identificatieplicht

	Gemeenten	Stembureaus
Klachten over identificatieplicht via gemeente	54%	Nvt
Klachten over identificatieplicht bij stembureaus (via proces-verbaal)	62%	9%
Klachten over kopie ID voor gevolmachtigde via gemeente	42%	Nvt
Klachten over kopie ID voor gevolmachtigde bij stembureaus (via proces-verbaal)	35%	6%

Basis: gemeenten (n=228) en stembureaus (n=2579)

1.2 Instructie van de procedures

Het ministerie van BZK heeft een instructie op CD-ROM voor verschillende onderdelen van het stemproces verzorgd. Deze werd via de gemeenten verstrekt aan de voorzitters van de stembureaus.

1.2.1 Digitale instructie

Vrijwel alle gemeenten hebben de digitale instructie van het ministerie van BZK verstuurd aan de voorzitters van de stembureaus. Ook in de grote steden heeft een meerderheid van 85% van de gemeenten de instructie verstuurd. Die is door 99% van de voorzitters van de stembureaus in de grote steden ontvangen.

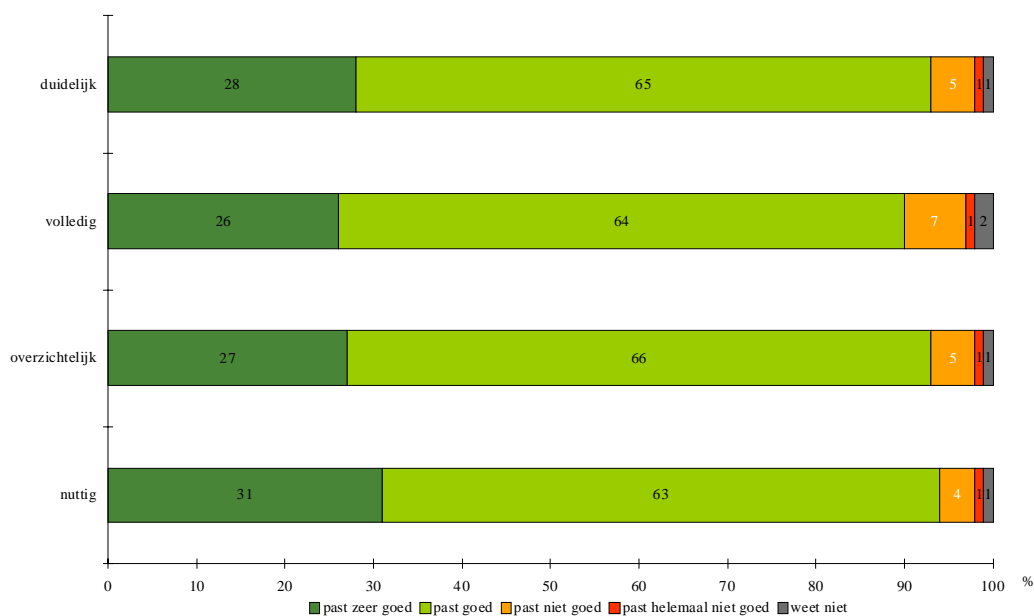
4 / Gebruik van de digitale instructie op CD-ROM van BZK

	Gemeenten	Stembureaus totaal	Stembureaus grote steden
Instructie verstuurd / ontvangen?	95%	93%	99%
Instructie op eigen gelegenheid bestudeerd?	Nvt	61%	63%
Instructie getoond bij instructiebijeenkomst van de gemeente	Nvt	42%	61%

Basis: gemeenten (n=228) en stembureaus (n=2579)

In onderstaande grafiek is te zien dat een grote meerderheid de digitale instructie duidelijk, volledig, overzichtelijk en nuttig vond.

5 / Waardering digitale instructie

Basis: voorzitters die de digitale instructie gezien en/of bestudeerd hebben: (n=2082)

Bron: TNS NIPO, 2010

1.2.2 Instructiefilm

Naast de digitale instructie op CD-ROM, bestaat ook een instructiefilm over het tellen van de stemmen. Ongeveer zeven op de tien voorzitters (69%) van de stembureaus hebben deze instructiefilm bekeken. Dit kon tijdens de instructiebijeenkomst van de gemeente, maar het kon ook op eigen gelegenheid. Ook in de grote steden heeft een meerderheid van 86% de instructiefilm bekeken (52% tijdens de instructiebijeenkomst en 34% op eigen gelegenheid)

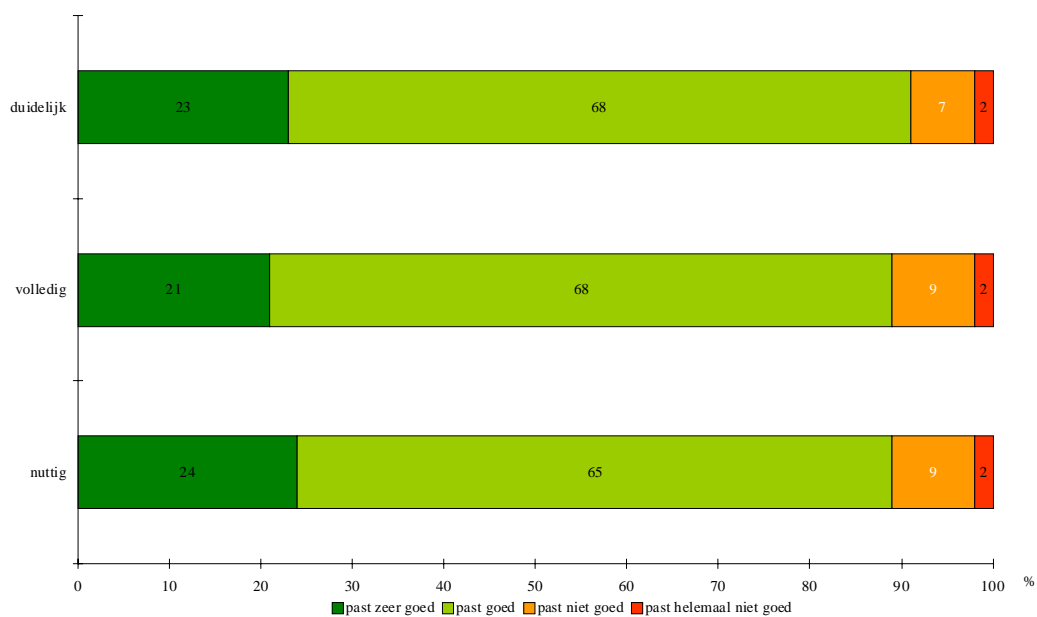
6 / Gebruik instructiefilm tellen van stemmen

	Stembureaus totaal	Stembureaus grote steden
Instructiefilm getoond bij instructiebijeenkomst van de gemeente	32%	52%
Instructiefilm op eigen gelegenheid bestudeerd?	37%	34%
Instructiefilm niet bekeken	29%	13%

Basis: stembureaus (n=2579)

De instructiefilm wordt door een meerderheid van degenen die hem gezien hebben duidelijk, volledig en nuttig gevonden.

7 / Waardering instructiefilm

1.3 Het proces-verbaal

De uitslag van de verkiezingen wordt vastgelegd in een proces-verbaal. Een meerderheid van de gemeenten (56%) zegt dat alle processen-verbaal foutloos ingevuld zijn. 44% van de gemeenten zegt minstens één fout proces-verbaal te hebben ontvangen. Een gemiddelde gemeente had 24 stembureaus. Daarvan ontvingen ze gemiddeld 4,2 processen-verbaal met een fout.

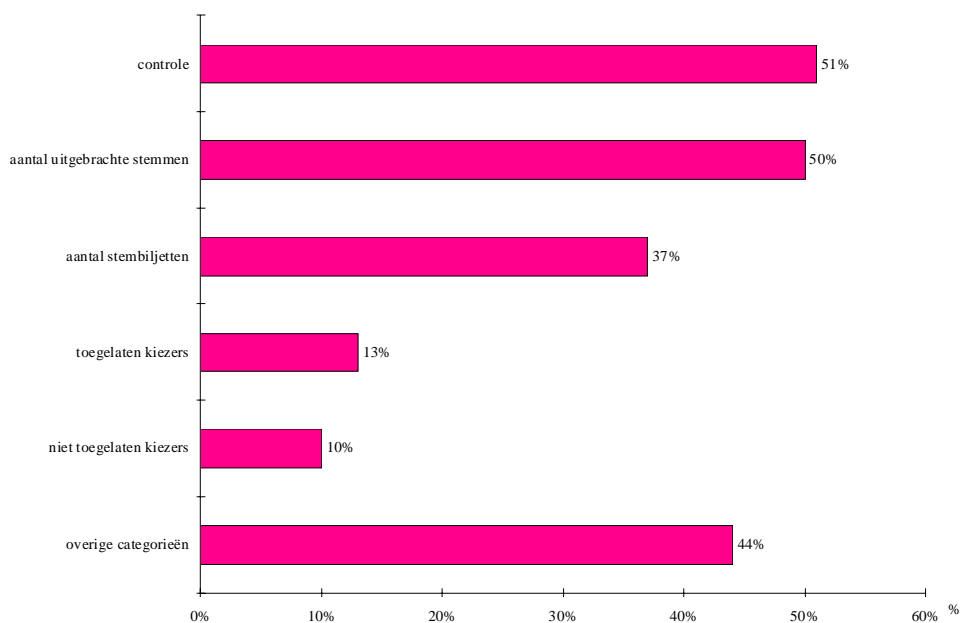
8 | Overzicht fouten in processen-verbaal

	Gemeenten
Alle processen-verbaal foutloos	56%
Minstens één fout proces-verbaal ontvangen	44%

Basis: gemeenten (n=228)

De meeste fouten zaten in de categorie *controle* (51%) en *aantal uitgebrachte stemmen* (50%), gevolgd door *aantal stembiljetten* (37%), *toegelaten kiezers* (13%) en *niet toegelaten kiezers* (10%).

9 | Fouten naar categorie

Basis: gemeenten waar minstens één proces-verbaal met fouten werd ontvangen (n=94)

Bron TNS NIPO, 2010

Bijna de helft (42%) van de voorzitters van de stembureaus vond het hele proces-verbaal zeer duidelijk, tegen zes op de tien (59%) bij de gemeenten. 3% van de gemeenten en 3% van de stembureauvoorzitters vonden het proces-verbaal onduidelijk.

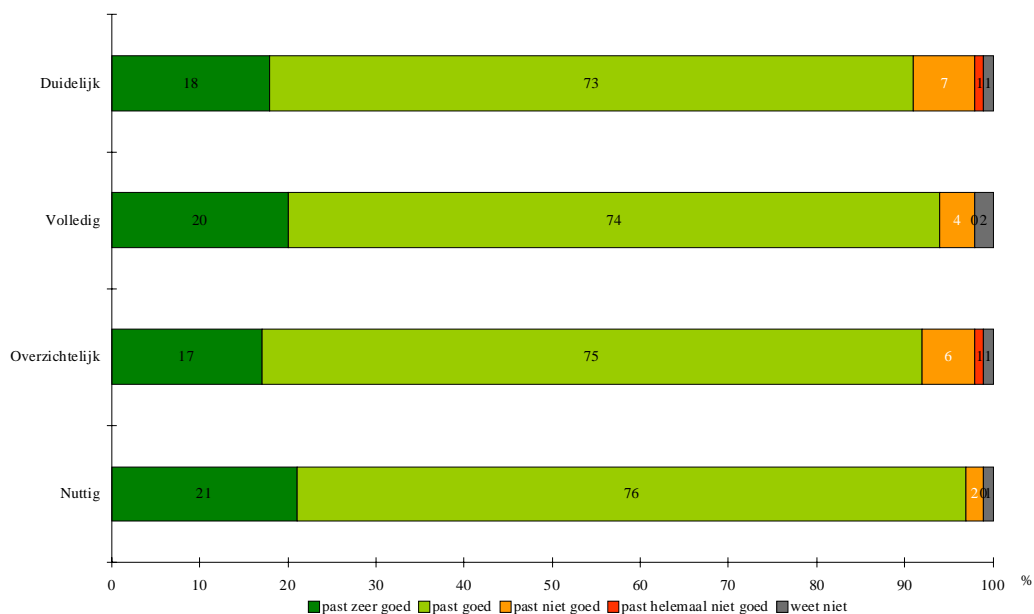
10 / Oordeel over duidelijkheid van het proces-verbaal

	Gemeenten	Stembureaus
Zeer duidelijk	59%	42%
Tamelijk duidelijk	38%	55%
Onduidelijk	3%	3%

Basis: gemeenten (n=228) en stembureaus (n=2579)

Zeven op de tien stembureauvoorzitters (72%) hebben de toelichting bij het proces-verbaal voorafgaand aan de verkiezingen geraadpleegd (deze was opgenomen in de instructie CD-ROM), twee op de tien (22%) hebben dit tijdens de verkiezingsdag gedaan en 7% heeft de toelichting niet geraadpleegd. De toelichting wordt over het algemeen duidelijk, volledig, overzichtelijk en nuttig gevonden.

11 / Beoordeling toelichting bij proces-verbaal

Basis: degenen die de toelichting bij het proces-verbaal bestudeerd hebben (n=2409) Bron: TNS NIPO, 2010

1.4 Tijdstip uitslag bekend

Veel gemeenten werken met een voorlopige uitslag op lijstniveau. Dat betekent dat het stembureau de tellingen op partijniveau (lijsten) telefonisch doorgeeft aan de gemeenten. Aan gemeenten is gevraagd aan te geven op welk tijdstip zij beschikten over deze voorlopige gegevens van alle stembureaus. Daarnaast is gemeenten gevraagd aan te

geven op welk tijdstip het laatste proces-verbaal van het laatste stembureau is ontvangen en verwerkt door de gemeente.

We hebben de gemeenten gevraagd om te schatten op welk moment deze uitslagen bekend waren². De voorlopige uitslag was in 87 % van de gemeenten voor 12 uur 's nachts beschikbaar. Bij een grote meerderheid van de gemeenten (85%) was om 3 uur 's nachts op 4 maart de laatste definitieve uitslag verwerkt en was in principe de uitslag voor de gemeente bekend. In tabel 12 vindt u een volledig overzicht.

12 | Tijdstip uitslag bekend

	Voorlopige uitslag op lijstniveau	Laatste proces- verbaal verwerkt
3 Maart, tussen 21:00 en 22:00	16%	0%
3 Maart, tussen 22:00 en 23:00	36%	4%
3 Maart, tussen 23:00 en 24:00	35%	32%
4 Maart, tussen 00:00 en 01:00	8%	25%
4 Maart, tussen 01:00 en 02:00	2%	16%
4 Maart, tussen 02:00 en 03:00	1%	8%
4 Maart, tussen 03:00 en 08:00	1%	3%
4 Maart, tussen 08:00 en 12:00	0%	5%
4 Maart, tussen 12:00 en 18:00	0%	5%
4 Maart, na 18:00	0%	2%

Basis: gemeenten (n=228)

² Van de gemeenten gaf 3% aan geen voorlopige uitslagen doorgekregen te hebben op lijstniveau.

2 Kiezersonderzoek

De wijzigingen in de stemprocedures hebben gevolgen voor de kiesgerechtigden. We hebben de kiesgerechtigden gevraagd naar hun kennis over en ervaringen met de wijzigingen. Dit betreft vier onderdelen:

- mogelijkheid tot stemmen in een willekeurig stemlokaal.
- identificatieplicht bij het stemmen.
- mogelijkheid tot het verkrijgen van een vervangende stempas.
- verplichting om een kopie van een identificatiebewijs te kunnen tonen indien men gevolmachtigd is.

In de volgende paragrafen gaan we op deze onderdelen in.

2.1 Stemmen in een willekeurig stemlokaal

Een grote meerderheid (88%) van de kiesgerechtigden was op de hoogte van de mogelijkheid om in een willekeurig stemlokaal te kunnen stemmen. Tijdens de verkiezingen voor het Europese Parlement in 2009 was dit 67%. 16% van alle kiezers heeft gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in een ander stemlokaal te stemmen. 6% van degenen die in een ander stemlokaal hebben gestemd zegt dat zij anders niet gestemd zou hebben. Dit is 0,5% van alle kiesgerechtigden. Wanneer we uitgaan van circa 12 miljoen kiesgerechtigden, dan komt dit neer op ongeveer 55.300 personen.

2.2 Identificatieplicht

Vrijwel alle kiesgerechtigden (93%) waren voor de verkiezingen op de hoogte van de verplichting om zich te kunnen identificeren. Bij de verkiezingen voor het Europese Parlement in 2009 was dit nog 87%. Zo goed als iedereen (99%) beschikt over een geldig identificatiebewijs. Slechts 1% van de kiesgerechtigden geeft aan dat hun identiteitsbewijs verlopen is. Dit geldt ook voor de personen ouder dan 65 jaar; ook hier geeft slechts 1% van de mensen aan dat hun identiteitsbewijs verlopen is.

Een grote meerderheid (85%) van de kiesgerechtigden vindt het een goed idee dat mensen zich moeten identificeren om te kunnen stemmen. Ongeveer één op de tien (8%) van de kiesgerechtigden zegt dat ze eerder geneigd zijn om te gaan stemmen als ze zich niet zouden hoeven te identificeren. Deze cijfers komen overeen met het onderzoek dat uitgevoerd is rond de verkiezingen voor het Europese Parlement.

2.3 Mogelijkheid tot het verkrijgen van een vervangende stempas

Twee op de drie kiesgerechtigden (64%) wisten dat ze een vervangende stempas konden aanvragen. Dit percentage is hoger dan tijdens de verkiezingen voor het Europese Parlement, toen de helft (54%) van de kiesgerechtigden op de hoogte was van deze mogelijkheid.

Een kwart van de kiesgerechtigden (23%) zegt te weten tot wanneer men een vervangende stempas kon aanvragen. In de meeste gemeenten was dit tot en met maandag 1 maart, in sommige gemeenten tot en met dinsdag 2 maart. Ongeveer drie op de tien respondenten (29%) geven een ander (en dus fout) antwoord.

13 | Tot wanneer kon men een vervangende stempas aanvragen?

Nee, ik weet niet tot wanneer	77%
Ja, ik weet tot wanneer	23%
Namelijk...	
... de hele maand februari	5%
... tot en met 26 februari	15%
... tot en met 1 maart	44%
... tot en met 2 maart	27%
... tot en met 3 maart	8%

Basis: alle kiesgerechtigden (n=1084)

2.4 Kopie identificatie bij stemmen bij volmacht

Om bij volmacht te kunnen stemmen moest de burger een kopie van een geldig identificatiebewijs meegeven aan de gevolmachtigde. Vier op de vijf kiesgerechtigden (79%) waren voor de verkiezingen op de hoogte van deze verplichting. Eén op de twintig kiesgerechtigden (5%) heeft iemand anders gemachtigd. Onder degenen die daadwerkelijk iemand anders gemachtigd hebben, hebben vier op de vijf personen (81%) een kopie van een identificatiebewijs meegegeven. 19% heeft dus geen kopie van een identificatiebewijs meegegeven.

3 Duur tellingen

Bij een steekproef van stembureaus hebben we de duur van de telling gemeten. Gemiddeld duurde de telling 16 minuten per 100 stemmen. Per stembureau waren gemiddeld 5,9 tellers actief. Gemiddeld waren er 2,2 hertellingen nodig. Er zijn grote verschillen tussen de stembureaus. In de onderstaande tabel ziet u de uitkomsten in alle gemeenten waarin de duur van de telling is gemeten. De resultaten zijn gesorteerd op de duur per 100 stemmen.

14 | Overzicht duur tellingen

Gemeente	Totale duur handmatig tellen (hhmm)	Totale duur handmatig tellen in minuten	Aantal hertellingen	Totale opkomst (aanmeldingen)	Duur per 100 stemmen (minuten)	Aantal personen
Amsterdam Westpoort	01:25	85	2	112	75,9	4
Alphen aan den Rijn	03:10	190	2	453	41,9	4
Den Haag	03:45	225	4	732	30,7	
Tilburg	02:51	171	2	678	25,2	4
Eindhoven	02:08	128	6	553	23,1	6
Dordrecht	00:56	56	0	252	22,2	5
Enschede	02:30	150	6	705	21,3	6
Rotterdam	02:15	135	3	638	21,2	5
Den Bosch	01:20	80	3	386	20,7	6
Smallingerland	01:14	74	0	379	19,5	2
Almere	02:40	160	10	822	19,5	6
Haarlem	02:30	150	2	806	18,6	7
Gorinchem	02:08	128	6	692	18,5	6
Waalwijk	01:42	102	1	571	17,9	6
Rotterdam	01:58	118	0	666	17,7	7
Breda	01:45	105	3	608	17,3	6
Velsen	02:15	135	1	815	16,6	
Geldrop-Mierlo	02:08	128	4	787	16,3	6
Oude IJsselstreek	01:45	105	1	671	15,6	7
Zwijndrecht	01:57	117	1	758	15,4	6
Zeewolde	02:04	124	3	806	15,4	6
Maasgouw	01:58	118	2	790	14,9	4
Langsingerland	02:00	120	1	854	14,1	5
Zaanstad	02:04	124	0	895	13,9	6
Schoonhoven	02:10	130	8	939	13,8	7
Olst-Wijhe	01:00	60	3	443	13,5	6
Middelburg	01:33	93	1	699	13,3	6
Werkendam	01:40	100	0	767	13,0	5

Heemstede	01:37	97	6	744	13,0	7
Rhenen	02:36	156	1	1221	12,8	5
Utrecht	02:06	126	1	1018	12,4	6
Vaals	00:45	45	1	372	12,1	8
Elburg	02:25	145	2	1206	12,0	6
Steenbergen	01:55	115	1	983	11,7	5
Maassluis	01:59	119	0	1033	11,5	6
Heerlen	01:51	111	1	992	11,2	6
Delft	01:46	106	3	950	11,2	8
Katwijk	01:59	119	2	1072	11,1	6
Wageningen	01:42	102	3	925	11,0	7
Hengelo (o)	01:20	80	0	731	10,9	4
Amstelveen	01:30	90	2	826	10,9	6
Tynaarlo	01:35	95	1	903	10,5	9
Heemskerk	01:47	107	1	1153	09,3	7
Lochem	01:15	75	2	884	08,5	6
Ten boer	00:59	59	6	722	08,2	9
Schiedam	01:07	67	0	854	07,8	5
Uithoorn	00:57	57	0	793	07,2	8
Menaldumerdeel	00:20	20	1	434	04,6	7
Harlingen	01:07	67	0	1247	05,4	6
Gemiddelde	01:49	109	2,22	762	16,3	5,98

Basis: stembureaus (n=49)

Bijlagen

Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording

De evaluatie van het kiesproces voor de gemeenteraadsverkiezingen 2010 bestond uit verschillende onderdelen. Allereerst een onderzoek onder de gemeenten en de stembureaus en een onderzoek onder kiesgerechtigden. Daarnaast is de duur van de tellingen geëvalueerd in een aantal stembureaus. In deze bijlage beschrijven we onze onderzoeksaanpak voor de verschillende onderdelen.

Gemeenten

We hebben alle gemeenten waar gemeenteraadsverkiezingen gehouden werden, uitgenodigd voor deelname aan een online onderzoek. De emailadressen van de contactpersonen zijn ons verstrekt door het ministerie van BZK. Het betrof 391 gemeenten in totaal. Hiervan hebben uiteindelijk 228 gemeenten meegedaan (een respons van 58%). Het veldwerk liep van vrijdag 5 maart tot en met vrijdag 19 maart. Er is één reminder verstuurd. In de onderstaande grafiek ziet u een overzicht van de respons verdeeld over de verschillende gemeentegroottes.

15 | Overzicht respons gemeenten naar gemeentegrootte.

Gemeentegrootte	Deelname	Geen deelname
Meer dan 100.000 inw.	60%	40%
50.000-100.000	47%	53%
20.000-50.000	63%	37%
10.000-20.000	57%	43%
Minder dan 10.000 inw.	50%	50%
<i>Aantal gemeenten</i>	228	163

Er is een aparte analyse gedaan op de grote steden. Dit betreft de 20 grootste gemeenten van Nederland. In het onderstaande overzicht ziet u hun gemeentenamen en of ze wel of niet deelgenomen hebben aan het onderzoek.

16 | Overzicht deelname 20 grootste gemeenten

20 grootste gemeenten	Aantal deelnemers	Aantal deelnemers
	onderzoek Gemeenten	onderzoek stembureaus
Amsterdam	1	2
Rotterdam	1	0
Den Haag ('s-Gravenhage)	0	0
Utrecht	0	0
Eindhoven	1	56
Tilburg	1	0
Almere	0	70

Groningen	1	0
Breda	0	50
Nijmegen	1	33
Enschede	1	54
Apeldoorn	0	0
Haarlem	1	32
Arnhem	0	0
Zaanstad	1	33
Amersfoort	1	1
Haarlemmermeer	1	33
's-Hertogenbosch	1	55
Zoetermeer	0	0
Zwolle	1	0

Stembureaus

In de gemeenten waar gemeenteraadsverkiezingen gehouden werden, hebben we ook de stembureaus onderzocht. Hiervoor hebben we aan de contactpersoon in de betreffende gemeenten gevraagd de uitnodiging voor het online onderzoek door te sturen naar de voorzitters van de stembureaus. De emailadressen van de contactpersonen waren dezelfde als voor het onderzoek onder de gemeenten. In totaal hebben 2.579 voorzitters meegedaan met het onderzoek. Uitgaande van 10.000 stembureaus tijdens deze verkiezingen, komen we op een respons van 26%. Het veldwerk liep van woensdag 10 maart tot en met maandag 22 maart. Er is één reminder verstuurd.

17 | Overzicht deelname stembureaus naar gemeentegrootte.

Meer dan 100.000 inw.	20%
50.000-100.000	14%
20.000-50.000	48%
10.000-20.000	15%
Minder dan 10.000 inw.	2%

Kiesgerechtigden

Voor het onderzoek onder kiesgerechtigden hebben we 1.450 Nederlanders van 18 jaar of ouder uitgenodigd voor deelname. Hiervoor hebben we gebruik gemaakt van onze steekproefbron TNS NIPObase. TNS NIPObase is een steekproefbron van respondenten die hebben aangegeven dat zij regelmatig willen meedoen aan onderzoek van TNS NIPO.

TNS NIPO werkt niet met panels waarbij respondenten zichzelf kunnen aanmelden; wervingseffecten kunnen leiden tot een selectiebias³. Zelfselectie verhoogt daarmee de kans op non-representativiteit. Om kwaliteit te garanderen en om de representativiteit te waarborgen, zijn de respondenten in TNS NIPObase voornamelijk geworven met behulp van klassieke veldwerkinstrumenten.

De steekproef was representatief naar verschillende socio-demografische kenmerken. Inwoners van gemeenten waar geen verkiezingen werden gehouden zijn niet opgenomen in de steekproef. In totaal hebben 1085 burgers deelgenomen aan het onderzoek (een respons van 75%). Het veldwerk liep van vrijdag 5 maart tot en met dinsdag 9 maart. De uitkomsten zijn herwogen naar ideaalcijfers van het CBS. De resultaten zijn herwogen naar geslacht, leeftijd, opleiding, gezinsgrootte, provincie, sociale klasse, politieke voorkeur 2006 en stemgedrag gemeenteraadsverkiezingen 2010. Ze zijn daarmee representatief voor Nederland.

Duur telling

We hebben in een steekproef van 50 stembureaus de duur van de telling gevolgd. De steekproef van de gemeenten waarin we een stembureau volgden was representatief van opzet. Binnen elke gemeente hebben we willekeurig een stembureau gekozen (het eerste adres op alfabetische volgorde van de straatnaam). De waarneming van de duur van de telling vond plaats op lokatie, op de dag van stemmen zelf. Uiteindelijk hebben we van 49 stembureaus de gegevens ontvangen.

³ Zie bijvoorbeeld: Lee (2006), Propensity score adjustment as a weighting scheme for volunteer panel web surveys, *Journal of Official Statistics*, 22, 329-349.